

УДК 343.98

Д.В. Назаренко, ад'юнкт
 Одеський державний університет внутрішніх справ
 кафедра криміналістики, судової медицини та психіатрії
 Успенська, 1, Одеса, 65014, Україна

ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ВІЗУАЛЬНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ

У статті досліджуються особливості взаємодії оперативних підрозділів органів внутрішніх справ зі спеціальними підрозділами при проведенні візуального спостереження як однієї з найефективніших організаційно-управлінських форм протидії організованій злочинності та корупції. Розкрито основні види та форми взаємодії, а саме загальну і спеціальну. Визначено шляхи оптимізації взаємодії оперативних підрозділів органів внутрішніх справ із спеціальними підрозділами.

Ключові слова: візуальне спостереження, органи внутрішніх справ, взаємодія, форми та методи діяльності.

Постановка проблеми. Оперативно-розшукова діяльність являє собою особливу правоохоронну функцію, особливістю якої є переважно негласний характер і спрямованість на отримання інформації, що використовується переважно для виявлення, попередження та розкриття злочинів, розшуку осіб, які переховуються від слідства та суду, а також безвісно відсутніх осіб. Питання взаємодії та координації діяльності оперативних підрозділів особливо актуальні, коли злочинність має різнобічний характер, глибоко законспірована, а їй протистоїть діяльність розгалуженої мережі підрозділів правоохоронних органів, що потребує упорядкування, взаємозв'язку, узгодженості їх спільних дій, відповідної підпорядкованості та маневру силами і засобами [1, с. 140].

На даний час правова наука не виробила єдиного підходу до понять «взаємодія», «координація», «форми взаємодії» тощо. Для діяльності практичних працівників оперативних підрозділів важлива чітка регламентація сутності та форм взаємодії.

Мета статті. Статтю присвячено дослідженню особливостей взаємодії оперативних підрозділів органів внутрішніх справ зі спеціальними підрозділами при проведенні візуального спостереження як однієї з найефективніших організаційно-управлінських форм протидії організованій злочинності та корупції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти правового регулювання візуального спостереження як оперативно-розшукового заходу в Україні досліджували О. М. Бандурка, А. А. Венедіктов, В. І. Василичук, Н. Ф. Войтович, О. А. Гапон, В. О. Глушков, О. М. Джуца, О. Ф. Долженков, Е. О. Дідоренко, В. П. Захаров, А. В. Іщенко, І. П. Козаченко, О. І. Козаченко, Я. Ю. Кондратьєв, В. А. Некрасов, Д. Й. Никифорчук, С. В. Обшалов, М. А. Погорєцький, І. І. Приполов, Н. Є. Філіпенко, В. О. Черков, І. Р. Шинкаренко та інші. Проте наявність низки невирішених юридичних проблем взаємодії оперативних підрозділів при проведенні візуального спостереження та надання йому статусу негласної слідчої (розшукової) дії Кримінальним процесуальним кодексом України від 13 квітня 2012 р. зумовлює потребу подальших наукових досліджень.

Виклад основного матеріалу. Термін «взаємодія» є похідним від терміну «взаємний», тобто такий, що впливає один на одного, спільний, такий, що стосується обох [2, с. 50].

У філософському розумінні взаємодія означає категорію, що відображає процеси впливу різноманітних об'єктів один на одного, їх взаємну обумовленість, зміну стану, взаємоперехід, а також породження один об'єктом іншого [3, с. 57].

У військовій справі під взаємодією прийнято розуміти погодження за завданням, напрямком, рубежем і часом дії підрозділів різних видів збройних сил в інтересах досягнення мети бою. Розрізняють взаємодію тактичну, оперативну і стратегічну [2, с. 211].

З точки зору науки соціального управління, взаємодія – це одна з форм спрямованого впливу для досягнення конкретної мети, а також процесу обміну інформацією [4, с.12].

В галузі кримінального процесу та криміналістики взаємодія оперативних підрозділів з органами прокуратури формулюється як погоджені щодо мети, місця і часу спільні дії [5, с.13].

Взаємодія в органах внутрішніх справ на думку К.К. Єрмакова – це заснована на законах та підзаконних актах, узгоджена за метою, місцем та часом діяльність різних ланок системи органів внутрішніх справ щодо охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю [4, с. 4].

У сучасній криміналістичній літературі існує декілька визначень поняття «взаємодія». М.О. Селіванов відзначає, що взаємодія полягає в узгодженій діяльності щодо забезпечення успішного розкриття і розслідування злочинів кожною із сторін у межах своєї компетенції властивими їй засобами та методами [6, с.47]. О.М. Порубов вважає, що взаємодія – це співробітництво, яке ґрунтується на спільності мети і організоване таким чином, що дії слідчого і експерта взаємно узгоджуються для досягнення найбільш ефективного результату в здійсненні завдань кримінального судочинства [5, с.23]. У роботах Р.С. Белкіна взаємодія також визначається як одна із форм організації розслідування злочину, що являє собою засноване на законі співробітництво слідчого з органами дізнання, спеціалістами, експертами. Це співробітництво погоджене за цілями, місцем, та часом [7, с.25].

Одним із перших у теорії оперативно-розшукової діяльності О.Г. Лекарь запровадив поняття взаємодії оперативних апаратів ОВС, під якою розумів спільні або погоджені за часом, місцем та метою дії двох і більше підрозділів (органів) щодо вирішення конкретних задач боротьби зі злочинністю [8]. Розвиваючи наведену дефініцію, Д.В. Гребельський зазначає, що при цьому взаємодіючі органи здійснюють управління в одній галузі державної діяльності (боротьбі зі злочинністю), що функціонує з однією загальною метою [9].

І.П. Козаченко та В.Л. Регульський вважають, що взаємодія – це своєрідна модель комплексного здійснення оперативно-розшукових та інших правоохоронних заходів, які здійснюються з урахуванням відповідних умов оперативної ситуації (обстановки). Тобто, взаємодія є концентрацією сил, засобів і методів для досягнення поставленої мети, здійснення відповідних спільних заходів, вибором таких тактичних прийомів або їх комбінацій, які найкраще забезпечують виконання завдань у винятково короткі терміни силами і засобами, що є в розпорядженні суб'єктів взаємодії, при найменших затратах і при безумовному дотриманні чинного законодавства [10, с.177-203].

Своє бачення в вирішенні цієї проблеми надає О.М. Бандурка, який визначає взаємодію як комплекс спільних, або узгоджених за часом і місцем дії кількох оперативних підрозділів по вирішенню певних завдань в боротьбі зі злочинністю спільними зусиллями [1, с. 139-140].

Вивчивши сукупність багатьох ознак, які розкривають сутність процесу взаємодії, В.Д. Пчолкін сформулював поняття взаємодії як засновану на спільності цілей і завдань, погоджену за часом, місцем і змістом, визначену законодавством діяльність компетентних суб'єктів щодо раціонального застосування наявних сил, засобів і методів для своєчасного виявлення, попередження та розкриття злочинів [11].

Провівши аналіз зазначених вище понять взаємодії, можна зробити висновок, що термін «взаємодія» несе дуже багато смислових навантажень. Це пояснюється як складністю та багатозначністю даного терміна, так і різноманітністю аспектів його вивчення. Спільною рисою майже всіх наведених визначень поняття «взаємодія» є те, що автори тлумачать взаємодію як узгоджену діяльність, спрямовану на досягнення мети, виконання завдань або досягнення результату.

У науковій літературі існують також і різні погляди вчених щодо співвідношення понять «взаємодія» і «координація». Провівши їх аналіз, під взаємодією ми розуміємо засновану на законах і підзаконних нормативних актах погоджену за цілями, місцем, часом діяльність підрозділів чи окремих працівників органів внутрішніх справ щодо поєднання можливостей, сил, методів і засобів, які є у їх розпорядженні, для успішного проведення

комплексу процесуальних, оперативно-розшукових, організаційно-технічних і інших заходів боротьби зі злочинністю. Координація – це сукупність дій, що обумовлена владними повноваженнями суб'єктів управління, спрямованих на забезпечення упорядкованого функціонування суб'єкта й об'єкта управління, зокрема, погодженої роботи всіх ланок системи та її окремих працівників.

Для нашого дослідження найбільший інтерес представляють питання організації взаємодії працівників оперативних підрозділів ОВС між собою.

Візуальне спостереження – це пізнавальна діяльність оперативних працівників по збиранню, дослідженню та фіксації різних фактів об'єктів спостереження та їх зв'язків, пізнання особистості об'єкта, що дає можливість моделювати події майбутнього. Пізнання входить складовою частиною в будь-яку діяльність людини. У процесі діяльності мета, об'єкти, способи пізнання можуть істотно змінюватися, а це означає, що змінюється структура пізнавальної діяльності. Для цього працівник оперативного підрозділу повинен володіти інформацією про: оперативну обстановку; поведження і спосіб життя кримінального елемента; володіти знаннями про соціально-економічні особливості обслуговуваної території (системи доріг і ліній зв'язку. Особливості руху транзитного та місцевого транспорту, місця масового відпочинку, місця з криміногенно-напруженою обстановкою, де можливі хуліганські прояви, пограбування, звалтування, місця зростання, приготування, продажу наркотичних речовин, дислокацію органів влади і військових частин, пунктів обміну валют тощо). Йому повинні бути відомі розташування і робота організацій, установ, банків, поштових відділень, місць збереження товарно-матеріальних цінностей, а також об'єктів дозвільної системи [15]. Крім того, як гласний так і негласний працівник повинний добре знати сили та засоби, які задіяні в охороні громадського порядку, їх дислокацію, порядок і засоби зв'язку з ними.

Взаємодія між працівниками оперативних підрозділів при здійсненні візуального спостереження застосовується в двох наступних формах: загальна і спеціальна.

До загальної форми взаємодії належать: спільний аналіз оперативної обстановки на конкретній території, обмін інформацією, підготовка оглядів, спільні наради щодо обговорення результатів роботи та заняття, спільне планування та проведення оперативно-розшукових заходів, регулярні виступи керівників оперативних підрозділів перед особливим складом, розгляд спільно опрацьованих дій, вивчення позитивного досвіду і т. ін.

До спеціальної форми взаємодії відносяться: спільне планування візуального спостереження за об'єктом, обмін інформацією (про впізнання, поведження і припущення подальших дій об'єкта візуального спостереження, а також про особливості особи об'єкта, встановлення його місця проживання чи тимчасового перебування, його оточення), організаційні заходи щодо вибору можливих закритих постів спостереження, своєчасний обмін одержаною оперативною інформацією, що впливатиме на якість проведення заходу.

Теорія оперативно-розшукової діяльності під взаємодією підрозділів оперативної служби з іншими підрозділами органів внутрішніх справ розуміє основу на вимогах законодавства діяльність оперативних підрозділів, що забезпечує узгодженість та своєчасність проведення візуального спостереження з метою отримання та фіксації оперативної інформації щодо забезпечення розкриття, попередження злочинів, відшкодування матеріальних збитків, спричинених злочинними діями підозрюваних та обвинувачених, а також для виявлення та затримання осіб, які переховуються від слідства та суду [1, с. 25].

Практикою доведено, що результативність спільних оперативно-розшукових заходів при проведенні візуального спостереження багато в чому залежить від правильно організованої взаємодії, основна мета якої складається в досягненні погодженого використання наявних сил і засобів. У рамках організаційної форми аналізів практики здійснення спільних оперативно-розшукових заходів при застосуванні методу візуального спостереження дозволив виявити наступні найбільш розповсюджені види такої діяльності: узгодження місця і часу поведеного заходу, спільне планування різних етапів його проведення; вивчення оперативної обстановки на місці здійснення оперативно-розшукового заходу; спільна участь у підготовці та проведенні оперативно-технічних заходів; узгодження дій по легендуванню і

зашифруванню проведеного оперативно-розшукового заходу; забезпечення безпеки учасників при його проведенні; спільна організація заходів у відношенні розроблюваних осіб або їх зв'язків у період проведення ОРЗ й узгодження дій з легалізації і використання даних у ході розслідування злочинів; взаємне використання оперативних сил і засобів.

Але, на сьогоднішній день ефективність проведення візуального спостереження залежить від подальшого удосконалення відомчого нормативного регулювання питань, що стосуються порядку й основних напрямків взаємодії при проведенні візуального спостереження, а також вказують на важливість своєчасне доведення до оперативного складу інформації про наявні можливості взаємодіючих сторін.

При застосуванні методу візуального спостереження дуже важливе значення для розкриття злочинів має взаємодія оперативних підрозділів зі спеціальними підрозділами, які виконують окремі оперативно-розшукові заходи за дорученнями, наприклад: при проведенні візуального спостереження важливе значення має надання в межах наявних можливостей взаємної методичної і практичної допомоги в організації і проведенні оперативно-технічних, оперативно-пошукових заходів; спільні наукові дослідження, обмін досвідом науково-дослідної, навчально-методичної діяльності та оперативно-технічної роботи; обмін досвідом роботи щодо підготовки кадрів; вивчення і впровадження передового міжнародного досвіду.

Важливим напрямком у підвищенні ефективності проведення оперативно-розшукових заходів, пов'язаних із застосуванням методу візуального спостереження, є вирішення питань оптимізації взаємодії оперативних підрозділів органів внутрішніх справ із спеціальними підрозділами БОЗ МВС України та оперативними підрозділами фіскальної служби, митної служби, прикордонної служби, Служби безпеки України. Потреба тісної взаємодії цих органів обумовлюється насамперед спільністю цілей по забезпеченню безпеки осіб, суспільства, держави. Зрозуміло, що взаємодія між вищевказаними підрозділами можлива в тих випадках, коли працівники здійснюють таку роботу у межах визначеної законодавством компетенції, а оперативно-розшукові заходи направлені на виявлення розкриття особливо небезпечних злочинів, а також злочинів, скоєних організованими злочинними угрупованнями, та тих, що мають міжрегіональний та міждержавний характер, пов'язаних з наркобізнесом або набули великого громадського резонансу.

Нові реалії розвитку організованої злочинності в Україні вимагають принципово нових підходів до організації взаємодії правоохоронних органів України, як однієї з найефективніших організаційно-управлінських форм протидії організованій злочинності та корупції. Однією з основних причин недостатньо ефективної боротьби з організованою злочинністю є розпорошення зусиль ОВС та інших правоохоронних органів, насамперед у діяльності їх оперативних служб [12]. При здійсненні взаємоузгодженої діяльності при візуальному спостереженні, зазначені оперативні підрозділи правоохоронних органів мають змогу посилити спільні точки діяльності за наступними напрямками: обмін оперативно-розшуковою, оперативно-довідковою й іншою інформацією з питань проведення оперативно-розшукових заходів в рамках візуального спостереження; організація взаємодії з питань навчання співробітників підрозділів прийомам та тактиці застосуванні візуального спостереження; проведення спільних робочих нарад, ділових зустрічей керівників оперативних підрозділів; взаємне використання оперативно-розшукових і технічних засобів; спільне планування й здійснення ряду оперативно-технічних заходів; спільні заходи щодо розшуку та затриманню злочинців [14].

Широке коло об'єктів пошукової діяльності й можливих джерел одержання інформації про них визначає необхідність участі у вирішенні цього завдання всіх служб і підрозділів правоохоронних органів. Хоча законодавець розосередив діяльність по виявленню й розслідуванню злочинів по різних правоохоронних органах і спецслужбах, однак цей механічний поділ зовсім не свідчить, що інтереси цих органів, служб і їхніх співробітників, які вирішують спільні завдання, ніколи не перетнуться при вжитті різних заходів, пошуках тих самих об'єктів, фіксації інформації кримінального чи розвідувального характеру. Особливо це належить до пошуку інформації та роботи на території, на якій здійснюється

візуальне спостереження різними відомствами, але напрямок роботи може збігатись. Тому напрямок проведення візуального спостереження різних відомств, особливо по боротьбі з організованою злочинністю, повинен функціонувати не ізольовано, а в рамках комплексної діяльності відомств, у безпосередньому й опосередкованому взаємозв'язку і взаємодоповнюваності.

Таким чином, одним з основних елементів організації візуального спостереження є система комплексних заходів, направлених на готовність виконання даного заходу, яка передбачає: аналіз та оцінку оперативної обстановки, а також оперативно-розшукової ситуації; підготовку та прийняття управлінського рішення; організацію виконання (реалізації) управлінського рішення. Організація візуального спостереження знаходиться у взаємозв'язку з оперативно-розшуковою тактикою використання спеціальних сил, засобів, методів підрозділів візуального спостереження та інших оперативних служб, ефективність діяльності яких залежить від інформаційного забезпечення планування візуального спостереження; роботи з виконавцями; взаємодії та координації зацікавлених осіб в виконанні завдань по спостереженню.

Якість виконання завдань на проведення візуального спостереження залежить від постійного поповнення необхідною для даного заходу інформацією, своєчасне забезпечення достовірними даними, збирання, обробка, аналіз інформації і вироблення на цій основі управлінських рішень, при цьому необхідно враховувати реальні інформаційні потреби оперуповноважених, що об'єктивно відповідають їхньому роду діяльності, спеціалізації чи лінії роботи.

Висновки. Отже, з метою підвищення якості взаємодії оперативних підрозділів органів внутрішніх справ зі спеціальними підрозділами при проведенні візуального спостереження необхідно: нормативного регулювання питань, що стосуються взаємодії оперативних підрозділів правоохоронних органів при підготовці і проведенні оперативно-розшукових заходів у рамках застосування візуального спостереження; удосконалення системи спільної професійної підготовки фахівців різного профілю; спільне або взаємне видання й обмін спеціальною науковою й навчально-методичною літературою з питань організації і тактики проведення візуального спостереження; узагальнення і поширення позитивного досвіду спільної роботи.

Список літератури

1. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність. / О. М. Бандурка. – Х. : Вид-во нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – Ч. 1. – 336 с.
2. Украинская советская энциклопедия. – К. : Гл. ред. УСЭ, 1980. – 559 с.
3. Философский энциклопедический словарь / под ред. С. М. Ковалева, В. Г. Панова, П. Н. Федосеева. – М. : Сов. энцикл., 1983. – 840 с.
4. Ермаков К. К. Взаимодействие и координация в органах внутренних дел : лекция / К. К. Ермаков. – М. : Акад. МВД СССР, 1971. – 24 с.
5. Порубов А. Н. Взаимодействие как процессуальная и профессиональная функция следователя, эксперта и органа дознания / А. Н. Порубов // Вопр. криминологии, криминалистики и судебной экспертизы. – Минск, 1998. – Вып. 13. – С. 23-28.
6. Справочная книга криминалиста / под ред. Н. А. Селиванова. – М. : Дело, 2000. – 134 с.
7. Белкин Р. С. Криминалистика : учеб. словарь-справ. / Р. С. Белкин – М. : Юрист, 1999. – 357 с.
8. Лекарь А. Г. Предотвращение преступлений органами охраны общественного порядка : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / А. Г. Лекарь. – М., 1967. – 308 с.
9. Гребельский Д. В. Теоретические основы и организационно-правовые проблемы оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел / Д. В. Гребельский. – М. : Акад. МВД СССР, 1977. – 90 с.
10. Козаченко І. П. Правові, морально-етичні та організаційні основи оперативно-розшукової діяльності / І. П. Козаченко, В. Л. Регульський. – Л. : Львів. ін-т внутр. справ при Нац. акад. внутр. справ України, 2000. – 219 с.
11. Пчолкін В. Д. Шляхи удосконалення взаємодії оперативних підрозділів органів внутрішніх справ у боротьбі зі злочинами в економічній сфері / В. Д. Пчолкін // Удосконалення взаємодії оперативних підрозділів ОВС і транспортної міліції при розкритті та розслідуванні злочинів : матеріали наук.-практ. конф. – Л. : ЛІВС при НАВС України, 2003.
12. Інформаційний огляд про стан взаємодії підрозділів оперативно-технічних заходів з підрозділами оперативної служби // Експрес-інформація / ДОС МВС України. – 2009. – № 2. – С. 16-19.

13. Грібов М. Л. Візуальне спостереження як засіб розслідування розбоїв та грабежів / М. Л. Грібов // Право і громадянське суспільство. – 2014. – № 1. – С. 69-78.
14. Самойленко О. А. Спостереження за особою, річчю або місцем із позицій криміналістичної тактики / О. А. Самойленко, О. О. Узкий // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 2. – С. 324-326.
15. Назаренко Д. В. Організаційно-тактичні засади проведення ОВС візуального спостереження / Д. В. Назаренко // Оперативно-розшукова діяльність та кримінальний процес: теоретико-праксіологічний дискурс щодо їх співвідношення в умовах реформування органів внутрішніх справ України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – О. : ОДУВС, 2015. – С. 84-85.

Стаття надійшла 20.04.2015 р.

Д.В. Назаренко, ад'юнкт

Одесский государственный университет внутренних дел
кафедра криминалистики, судебной медицины и психиатрии
Успенская, 1, Одесса, 65014, Украина

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ОПЕРАТИВНЫХ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ СО СПЕЦИАЛЬНЫМИ ПОДРАЗДЕЛЕНИЯМИ ПРИ ПРОВЕДЕНИИ ВИЗУАЛЬНОГО НАБЛЮДЕНИЯ

Резюме

В статье исследуются особенности взаимодействия оперативных подразделений органов внутренних дел со специальными подразделениями при проведении визуального наблюдения как одной из самых эффективных организационно-управленческих форм противодействия организованной преступности и коррупции. Раскрыты основные виды та формы взаимодействия, а именно общая и специальная. Определены пути оптимизации взаимодействия оперативных подразделений органов внутренних дел со специальными подразделениями.

Ключевые слова: визуальное наблюдение, органы внутренних дел, взаимодействие, формы и методы деятельности.

D.V. Nazarenko, Adjunct

Odessa State University of Internal Affairs
the Department of Criminalistics, Judicial Medicine and Psychiatry
Uspenska street, 1, Odessa, 65014, Ukraine

CO-OPERATING OF OPERATIVE SUBDIVISIONS OF ORGANS OF INTERNAL AFFAIRS WITH THE SPECIAL SUBDIVISIONS DURING LEADTHROUGH OF VISUAL SUPERVISION

Summary

The article features the co-operation of operative subdivisions of organs of internal affairs with the special subdivisions during the leadthrough of visual supervision as to one of the most effective organizational-administrative forms of counteraction against organized crime and corruption. Basic forms of co-operation, namely general and special are specified. The ways of optimization of co-operation of operative subdivisions of organs of internal affairs with the special subdivisions are determined.

Key words: visual supervision, organs of internal affairs, co-operation, forms and methods of activity.